CZU: 339.92:339.137.2:338.486(478) **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8365364**

REPUBLICA MOLDOVA: CLUSTERELE, COOPERAREA ÎN TURISM ȘI IMPERATIVUL INTEGRĂRII ECONOMICE

DOLGOPOL Angela, *Dr., conferențiar universitar*
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract

REPUBLIC OF MOLDOVA: CLUSTERES, COOPERATION IN TOURISM AND THE IMPERATIVE OF ECONOMIC INTEGRATION

The author is focused on modern trends on the formation of a key element of the tourism industry. Were analyzed the initiatives to creat and the developent clusters in the Republic of MoIdova,in Romania and existing projects.It is cluster that will enable the local companies to get scills and knowledge required to be competitive and integrate into the international economic circuit. Thes connection and the intensity of cooperation lead to ab cluster differentiation based of the specialization, on geographical location.

Key words: *cluster, clusters in tourism, form of cooperation, sustainable economic development, tourist attractions, types of clusters.*

JEL: *Q01, Z32, M51*

Introducere

La momentul actual integrarea europeană este vitală pentru Republica Moldova, asigurându-ne atât o susținere financiară considerabilă,cât și garanția de creștere a nivelului de viață, precum și de realizare a potențialului a fiecărui cetățean și a țării la nivel macroeconomic.

În prezent în conceptul de cooperare economică internațională un spațiu important îi revine noțiunii de cluster. Clusterul este considerat unul dintre cele mai frecvent întâlnite modele ale economiei mondiale, care generează un impact considerabil asupra sporirii eficienței și creșterii competitivității. Încă în sec.19 savantul Alfred Marshall în opera sa ,,Principiile economiei" a introdus noțiunea de cluster de afaceri. După anii 90 profesorul Michael Porter a popularizat termenul cluster. Experiența UE demonstrează prioritățile acestei forme de cooperare în prezent. Clusterul reprezintă un catalizator pentru dezvoltarea inovațiilor și a competitivității economiilor europene. Caracteristica prioritară a clusterelor inovaționale în UE este consolidarea eforturilor și resurselor la nivelurile național,regional și comunitar pentru a asigura competitivitatea globală,națională și regional-locală. [6]

Dezvoltarea clusterelor și tipurile de clustere din România. Cluserele au fost create inițial în România în faza de producție la sfârșitul anilor 90. Primele clustere au existat în asemenea sfere ca industria de producție a ceramicii(Alba) și cea a software (București), în transporturi și în industria lemnului. În anul 1999 savantul Valentin Ionescu formulează ideea ,,clusterelor emergente"[3]. În România au existat asemenea Programe Operaționale Sectoriale ca ,,Dezvoltarea Economiei Competitive", ,,Investiții în viitorul vostru". Programele respective au relevat că în România clusterele, considerate ca o aglomerare industrială, au fost formate din oricare tradiție, precum clusterul furnizorilor de componente pentru industria automobilelor (Dacia-Renault) sau ,,Textil NE" prin localizarea de firme multinaționale.

Un alt tip de clustere sunt cele regionale, ce au un impact semnificativ asupra dezvoltării economiei sau a unor regiuni. Diversitatea acestora (ca și numărul lor) este sporită în zona Centrală, de exemplu, față de zona Sud-Estică.

De asemenea se dezvoltă clusterele de afaceri. Tipurile diferite alee clusterelor de afaceri sunt bazate pe diversele tipuri de cunoștințe. La acest tip de clustere se atribuie cele high-tech, pentru servicii de informare și clusterele istorice.

Prin integrarea clusterului, fiecare actor trebuie să accepte principiul „cooperării, adică cooperarea și concurența simultană.”[2,p.20]. Idei cu privire la necesitatea dezvoltării clusterelor autohtone găsim la asemenea cercetători ca Buzdugan A., Gheorghiță M., Coșciug C.

Inițiative de creare a clusterelor în Republica Moldova. Guvernul Republicii Moldova încă în anul 2013 a întărit Concepția de dezvoltare a clusterelor, în care s-au trasat obiectivele și posibilitățile de creare a clusterelor, etapele de formare a acestora și mecanismele de susținere de către stat. Clusterul reprezintă o reuniune (asociere) a câtorva întreprinderi, ce activează în aceiași ramură, fiind situate într-o regiune, activitatea cărora are drept obiectiv introducerea unor practici inovaționale în sectorul real al economiei. Întreprinderele, care au format clusterul,pot activa în orice domeniu,deși inițial au fost lansate în industrie. Totodată acestea trebuie să se conformeze următoarelor cerințe:

- Utilizarea și promovarea tehnologiilor inovaționale;
- Orientarea cu precădere spre export;
- Impulsionarea cercetărilor științifice;
- Dezvoltarea businessului mic și mijlociu;
- Sporirea calificării personalului antrenat.

Experții INCE (Institutului Național de Cercetări Economice) consideră că activitatea și dezvoltarea clusterelor în Republica Moldova va constitui un impuls puternic în creșterea și dezvoltarea economică a țării. Astfel în cadrul INCE a fost elaborat în anul 2018 Ghidul metodic în cadrul proiectului respectiv cu participarea nemijlocită a tinerilor cercetători Ungur Cristina, Gribincea Corina, Boldurat Vladislav. La ceremonia de prezentare a Ghidului au asistat businessmeni care deja au creat clustere. Unul dintre ele activa în raionul Soroca în ramura industriei ușoare, întrunind 22 de întreprinderi de profil. Clusterul menționat conlucra cu Universitatea Tehnică din Moldova și cu un șir de școli profesionale, precum și cu administrația publică locală.

În calitate de creator al clusterelor intervine ODIMM prin intermediul instrumentului de asistență tehnică și al schimbului de informație al Uniunii Eupopene (TAJEX). La baza proiectului se află experiența României, unde deja activează 70 de clustere, care includ circa 700 de participanți. Experții TAJEX au investigat 4 regiuni ale Moldovei: municipiul Chișinău, zona Centală (Nisporeni), zona Nordică (Soroca) și zona sudică (Cahul). Aceștea au depistat 22 de ramuri, ce dispun de potențial pentru crearea clusterelor. Este vorba de industria textilă, sectorul agroindustrial, sfera IT, industria vitivinicolă, apicultura, industria auto, industria creativă. Ca rezultat în raionul Soroca a apărut clusterul SORINTEX, care reunește 38 de întreprinderi ale industriei textile, 4 școli profesionale și adminisrația locală. Deja există o experiență de colaborare între companii, atunci când câteva fabrici își reuneau puterile pentru efectuarea unei comenzi mari. Sau în cazul, când 3-4 întreprinderi invitau un specialist foarte calificat,acordându-i cu eforturi comune un salariu de 800-1000$. Perspectivele unor asemenea asociații vizau comenzi comune de materie primă și componente, participarea la expoziții, cooperarea în domeniul producției. Administratorul clusterului menționat Sergiu Mârza consideră că „în fața membrilor acestuia se află 3 obiective: modernizarea utilajului, atragerea inovațiilor și gestionarea resurselor umane.” [7, p. 3]. În cazul, când membrii clusterelor vor crea de la 100 de locuri vacante, vor putea conta pe o subvenție de 40 de mii de lei pentru fiecare loc de muncă nou creat.

În raionul Cahul în calitate de cofondatori ai clusterului CREATIV au intervenit 12 întreprinderi, ce activează în sfera IT, în dizain și artizanat. Aici în calitate de forță de muncă se mizează pe absolvenții universității locale și a două școli profesionale. Cahulul a fost selectat deoarece în raion activează intens cu business incubator. Este foarte probabil că clusterele se vor baza pe rețeaua de business incubatoare, create de către ODIMM.

În anul 2022 în cadrul ODIMM s-au alocat 6 milioane de lei pentru implimentarea proiectului „Inițiative de creare a clusterelor”.

La data de 12.06.2020 la Universitatea Agrară de Stat în cadrul proiectului UNICLAD a fost desfășurat atelierul de lucru dedicat exemplelor de claster din țările UE. Partenerii proiectului au

avut posibilitatea să discute despre clastere și impactul lor asupra inovației, precum și relația dintre universități și părțile interesate.În cadrul atelierului au fost stabiliți pașii și indicatorii din chestionare, necesari pentru evaluarea activității ulterioare a atelierului. Coordonatorul proiectului a fost dl Kauno Kolegija de la Universitatea de Științe Aplicate din Lituania.

Particularități de definire și de formare a clusterelor în sfera turistică a țării. Acest articol are obiectivul depistării particularităților de formare a clusterelor în sfera turistică a Republicii Moldova. Definirea clusterului turistic: Un grup complex de elemente diferite, inclusiv servicii efectuate de companii de turism sau de afaceri (cazare, restaurante, agenții de turism, parcuri acvatice și tematice, etc.); bogăția oferită de experințele de vacanță turistică, colectarea multidemensională a companiilor și a industriilor interconectate, infrastructuri de comunicare și transport; activități complementare (alocare comercială, tradiții de vacanță etc.); servicii de asistență (fomare și informare, etc.); și a resurselor naturale și a politicilor instituționale [2, p.39].

Conceptul clusterului se include în paradigma dezvoltării durabile a turismului și se interferează cu conceptul dezvoltării locale. Trei elemente ale dezvoltării locale care provin din turism sunt: societatea, mediul turistic și economia, care sunt integrate și consolidate reciproc într-un context, în care diversificarea socială și culturală, precum și diferențele productive ar trebui folosite ca resurse pentru a genera schimbări și dezvoltare. [1, p.278]

Conform opiniei președintelui Asociației de Dezvoltare a Turismului Viorel Miron: esența clusterului constă în combinarea dintre cooperare și concurență. Atunci când întreprinderile mici asociate(fermieri,mici producători, producători agricoli,meșteșugari, proprietari ai unităților locale de alimentație) pot concura cu mari centre turistice,acestea transformă atracțiile turistice rurale în destinații turistice,ce generează un venit stabil. [8, p.13]

Clusterele reprezintă o configurație internă care include în general:

Un set de atracții turistice, care atrage atenția nerezidenților;

Concentrarea companiilor de servicii turistice: restaurante, spații de cazare, servicii de transport, meșteșuguri, agenții de turism etc.

Sectoarele care oferă sprijin pentru serviciile turistice;

Infrastructuri adecvate și cu costuri reduse (drumuri, energie, canalizare, servicii de sănătate etc);

Societăți și instituții care oferă calificări specializate,informații și capital financiar;

Agenți interni organizați în asociații de clasă. [1, p.140]

În cadrul pionerilor clusterelor se numără și Asociația de Dezvoltare a Turismului, care în anul 2016 cu susținerea guvernului Poloniei a realizat un proiect în domeniul creării comunităților de afaceri. Investițiille necesare au constituit 40 de mii euro. În cadrul proiectului a fost depistat potențialul a 7 zone turistice, însă ulterior doar 4 dintre ele au fost înregistrate în calitate de clustere. Este vorba de asemenea alianțe de cluster ca: ,,Armonia nordului" (ce include agenții turistici și economici din raioanele Ocnița și Soroca); ,,Drumul toltrelor" (municipiul Bălți și raionul Edineț); ,,Valea Prutului de Jos" (ce se întinde de la Cahul pînă la satul Giurgiulești). Ultimul din listă a fost clusterul ,,Vilador", din care fac parte întreprinderile mici ale raioanelor Ungheni, Telenești, Fălești și Sângera.

Clusterul ,,Armonia nordului" dispune de asemenea atracții turistice ca Cetatea Sorocii, Dealul Țiganilor, mănăstirea Rudi, cariera de la Cosăuți și Festivalul Mărului. În calitate de perle ale ,,Drumului toltrelor" intervin recifele pietrificate de corali și Muzeul Etnografic unical din Edineț, unde se găsesc 27mii de exponate. La el se mai atribuie mănăstirea din satul Zăbriceni, renumită prin caiurile ecologice din ierburi și produsele agricole ecologice pure, cultivate de către călugări, care au înregistrat și marca respectivă. În general, în raionul Edineț au fost descopeite circa 400 de monumente istorice.

În ,,Valea Prutului de Jos'' atracțiile turistice principale au devenit Muzeul Pîînii din satul Văleni, casa bunicii de la Eurovision, Muzeul Etnografic din satul Slobozia Mare, precum și sanatoriul notoriu din Cahul ,,Nufărul Alb".

În clusterul „Vilador” atracția principală o constituie dealul Măgura cu 100 de movile, unde au fost înmormântați nomazii conform cunosutei legende. Movilele sunt un element important al patrimoniului nostru cultural și istoric. Ele au o istorie similară cu cea a piramidelor, necesitînd protecție și promovare. De asemenea în zona menționată sunt multe ferme de animale, care pot servi în calitate de atracție turistică. De exemplu, în baza unei ferme de capre din s.Slobozia-Măgură a fost creat un centru de informare a turiștilor. De asemenea în cadrul ei se organizează excursii cu degustare și se preconiza deschiderea unei agropensiuni.

Prezintă interes și clusterul,inițiat în anul 2018 cu concursul guvernului Elveției, care se numește „Dor de Codru”. Acesta reunește satele Cioreşti, raionul Nisporeni; s.Micleușeni și Dolna din raionul Strășeni. Este vorba de un nou model de afaceri, prin intermediul cărora localitățile se asociază cu scopul soluționării unor probleme comune, inclusiv cu utilizarea remitențelor migranților. Bugetul proiectului a constituit 76,5 mii euro, inclusiv 7,5 mii euro sunt mijloacele migranților; circa 14mii euro le-au alocat autoritățile locale iar 5mii de euro a investit o companie turistică. Restul necesităților au fost acoperite de către mijloacele grantului elvețian.

Apropo, pentru antreprenori ar fi benefic să-și promoveze strategiile investiționale, ce au la temelie vânzările de mărfuri și servicii în cadrul proiectelor. Tactica respectivă ar putea micșora riscurile existente. Din păcate, mulți dintre oamenii de afaceri se axează exclusiv pe atragerea granturilor și țin cont doar de cerințele donatorilor. De exemplu, ar putea fi create centre de deservire a excursioniștilor în baza muzeelor locale. Acest fapt n-ar necesita cheltuieli masive, doar pentru materiale informaționale, instruirea angajaților etc. Însă membrii clusterelor nu sunt cointeresați direct în aceasta și nu manifestă inițiativă, receptivitate. În contextul dat antreprenorii locali ar putea să se inspire din experiența de creare și de dezvoltare a clusterelor din România.

Clusterele sunt o formă prioritară a cooperării economice internaționale, apreciată pe piața europeană. Aceasta se poate efectua atât pe verticală, cât și pe orizontală conform abordării lui M. Porter, care identifică două forme de clustere:

1) bazate pe conexiunile orizontale, care sunt legate de procesele directe privind furnizarea de bunuri și servicii complementare necesare;

2) cooperarea verticală este legată de procesele de aprovizionare cu materie primă și de vânzare a produsului final în aria geografică din care face parte grupul de firme.

În turism cooperarea orizontală se efectuează prin intermediul acordurilor dintre parteneri-întreprinderi, ce practică aceiași activitate principală (cazare, transport, divertisment și catering). Deoarece clusterul se bazează pe dezvoltarea tehnologiei, membrii acestuia beneficiază de rezultatele progresului tehnico-științific. Dat fiind faptul că membrii clusterelor își asociază eforturile în comun, acțiunile lor dispun de un efect sinergetic.

În Republica Moldova procesul de creare a clusterelor a demarat în anul 2013 la nivel instituțional și în anul 2016 în aspect practic. Apărute inițial în industria ușoară, clusterele s-au extins și în sfera turistică. În industria turistică au devenit cunoscute asemenea clustere ca „Armonia nordului”; „Vilador”; „Drumul toltrelor”; „Valea Prutului de Jos”, fiind create cu ajutorul investițiilor europene în cadrul unor proiecte.

Esența clusterului constă în combinarea cooperării și a concurenței. Acestea dispun de mari perspective în sfera turistică, având impact pozitiv asupra dezvoltării locale și asupra inovației,ținând cont de diversitatea locală. Prin urmare trebuie de mizat pe clustere, deoarece ele reprezintă un nou tip de cooperare, caracteristică industriei turistice moderne. Conexiunile și cooperarea din cadrul clusterelor este deosebit de importantă și are efecte determinante asupra fluxurilor investiționale [4, p.162]

Totodată acestea trebuie să se conformeze următoarelor cerințe:

- Utilizarea și promovarea tehnologiilor inovaționale;
- Orientarea cu precădere spre export;
- Impulsionarea cercetărilor științifice;
- Dezvoltarea businessului mic și mijlociu;

- Sporirea calificării personalului antrenat.

Opinii referitor la necesitatea dezvoltării și diversificării clusterelor în țară se conțin în studiile cercetătorilor autohtoni Gheorghiță M., Buzdugan A., Coșciug C.

Concluzii

Clusterele reprezintă întotdeauna cooperarea între business și mediul academic. De asemenea în cadrul clusterelor este dorită cooperarea cu instituțiile publice. În procesul de creare și dezvoltare a clusterelor în Republica Moldova a fost vizibilă conlucrarea membrilor potențiali ai clusterelor în cadrul proiectelor cu organizația ODIIM și cu Asociația de Dezvoltare a Turismului, precum și cu autoritățile publice locale. Asociația de Dezvoltare a Turismului recomandă membrilor clusterelor din turism să-și dezvolte propria strategie investițională, ce se sprijină pe vînzarea propriilor mărfuri și servicii în cadrul poiectelor cu scopul minimizării riscurilor existente sau posibile.

Bibliografie:

1. Buzdugan A.Competitivitatea și dezvoltarea durabilă a clusterului turistic-model de măsurare a impactului turismului asupra dezvoltării locale.În:Materialele conferinței științifice internaționale ,,Paradigme moderne ale economiei și antreprenoriatul inovativ" din 03-04noiembrie 2017 ,USM,Chișinău,p.277-284.
2. Cerveau C. Goazen, cluster turism du Pays Basque. Revue ESPACES, Mai-juin, 2013, N 312, p.25-33.
3. Enachi E., Vechiu C., Morozan C. The Cluster Association--a Form of Bussines Development. În: Theoretical and Applied Economics ,2009, №6.
4. Isac C. Clusters as catalysts of economy competitivness. În: Studia Universitatis Moldaviae.Seria științe exacte și economice. №2 (122), 2019, p.159-162.
5. Onicioiu L., Nedea A. Competitivitatea în turism în contextul crisei economice. Suport de curs, 97p.
6. Prodan I. Caracteristics of inovative clusters of the European Union. În: Revista Economică, 2012, №4(82).
7. Фомин И.Кластеры-пилоты. ,,Экономическое обозрение'' от 14сентября2018,№33,p.3.
8. Маценко И. Синдром кластера. ,,Экономическое обозрение'' от 8июля 2019, №25, p.13.

Autor corespondent:
DOLGOPOL Angela, *ORCID: 0000-0002-2981-6455, mail: angela.dolgopol@usm.md*